

V takové metakomunikaci se uvědomují relace mezi elementy systému, které znamenají více než pouhý součet elementů. Rovinu obsahů a cílů, která se rovněž připíná k páté tezi, nebudu v této souvislosti již dále rozvíjet.

Na závěr soudím, že je velmi vhodné přezkoušet a rozvinout skutečnost školy a vyučování v kontextu kvalit života z hlediska systémového myšlení.

Literatura

- Bateson, G.: Ökologie des Geistes, Frankfurt/M ⁵1994
- Ciompi, L.: Die Hypothese der Affektlogik, in: Spektrum der Wissenschaft 2/1993
- Foerster, H.v.: Wissen und Gewissen, Frankfurt/M ²1994
- Glasersfeld, E.v.: Einführung in den radikalen Konstruktivismus, in: Watzlawick, P. (Hg.), Die erfundene Wirklichkeit, München ⁵1988
- Glasersfeld, E.v.: Abschied von der Objektivität, in: Watzlawick/Krieg (Hg.), Das Auge des Betrachters. Beiträge zum Konstruktivismus. Festschrift für Heinz von Foerster, München 1991
- Göhlich, M.: Die pädagogische Umgebung, Frankfurt/M 1993
- Göhlich, M.: Reggiopädagogik — Innovative Pädagogik heute, Frankfurt/M ⁵1993
- Huschke-Rhein, R.: Systemisch-ökologische Pädagogik, Bd. 3, Köln ²1992
- Luhmann, N.: Soziale Systeme, Frankfurt/M 1987
- Maturana, H.: Erkennen. Die Organisation und Verkörperung von Wirklichkeit, Braunschweig 1985
- Maturana, H. / Varela, F.: Der Baum der Erkenntnis, Bern 1990
- Morrison, P. u. a.: Zehn hoch. Dimensionen zwischen Quarks und Galaxien, Heidelberg 1985
- Oelkers, J.: System, Subjekt und Erziehung, in: Oelkers/Tenorth (Hg.), Pädagogik, Erziehungswissenschaft und Systemtheorie, Weinheim 1987
- Simon, F. (Hg.): Lebende Systeme. Wirklichkeitskonstruktionen in der systemischen Therapie, Berlin 1988

Přeložila Stanislava Kučerová

Problémy vzdělávání v multikulturním státu

Anatoly Sirotenko

V přítomné době, kdy ukrajinský národ buduje nový suverénní stát, škola se stala jedním z hlavních faktorů ekonomického a sociálního programu.

Školská reforma v polovině 80. let nebyla progresivní a nepřinesla viditelné výsledky; položila však základ pro současné změny výchovně vzdělávacího systému v dřívějších sovětských republikách.

Myšlenky humanizace a demokratizace školy byly manifestovány schválením „Ukrajinského zákona o vzdělání“ a „Konceptí národní školy na Ukrajině“ (1990–91). Po dlouhém období unifikace a uniformity v našem vzdělávacím systému je přirozené, že se ukrajinští učitelé a vychovatelé snaží rozvinout ukrajinskou školu a restaurovat ukrajinské kulturní tradice výchovy. Avšak při řešení těchto otázek musíme pamatovat na to, že Ukrajina je multikulturní stát. Ukrajina má více než 130 národností a etnických menšin a 28 % populace není ukrajinského původu. Pluralitní povaha naší země vyžaduje, aby právě ona byla v centru pozornosti v procesu demokratizace a reformování našeho školského systému.

V nedávných letech bylo vykonáno mnohé pro formulaci přiměřených strategií v, multikulturní perspektivě, pro tvorbu systému multikulturního vzdělávání. Unifikovaná škola předpokládá stejné formy a obsahy vzdělávání; v novém multikulturním systému budou společné jen cíle a konečné (finální) výsledky školního vzdělávání; společné jádro obsahu vzdělávání pro všechny typy škol tvoří 70 % a obsahuje přírodní vědy, matematiku, společenské předměty, ukrajinský jazyk, literaturu, historii a geografii.

Zbýlých 30 % vyučovacího času ve škole pro etnické minority je určen pro rodný jazyk a literaturu, historii, folklor a etnografii příslušné skupiny. Na územích se smíšenou populací se počítá s bilinguismem. To dává národům možnost zvolit si vyučovací jazyk ve shodě s národní identitou.

V ukrajinské všeobecné střední škole (comprehensive school) se vyučuje nový integrovaný předmět, „Narodovedenie“, který obsahuje etnografii, literaturu, umění a historii národních menšin na Ukrajině.

V této souvislosti se vynořují určité problémy:

1. Vzdělání národních vzdělavatelů, učitelů, instruktorů.
2. Tvorba podmínek pro svobodné používání národních jazyků etnických minorit.
3. Zabezpečení zaměstnání pro absolventy etnických škol.

Protože podobné problémy, spojené s ko-existencí a interakcí různých národností, menšin a etnických skupin v jednom a též existují v mnoha zemích, bude užitečné studovat tyto zkušenosti komparativně. Bylo by rozumné zřídit informační databanku v ústředí UNESCO.

Máme veliký zájem o výsledky výzkumu v této problematice:

- a) Srovnávací pedagogicko-psychologický výzkum procesu tvorby všelidských hodnot a mírových motivací se zřetelem na různé věkové stupně.

- b) Vliv literatury, umění a masmedií na utváření sociálních postojů mladé generace.
- c) Psychologicko-pedagogické aspekty utváření morálních (etických) norem u dětí.

Na závěr bych rád zdůraznil, že budoucnost lidstva záleží velkou měrou na úspěšném vyřešení problému porozumění. Rádi budeme na tomto úkolu spolupracovat.

Rozvoj a dilemata metaanalýzy

Boris Kožuh

Brzy po vystoupení Glasse (1976), ve kterém jasně formuloval principy metaanalýzy a vymyslel pro ni název, se ukázalo, že metaanalýza nevznikla z prázdna, nýbrž zákonitě v procesu rozvoje metodologie. Chceme poukázat na hlavní body tohoto rozvoje.

Někteří metodologové se zabývali problémy integrace kvantitativních výzkumů i před Glassem. Mimo Glasse (a jeho spolupracovníků) základní kameny metaanalýzy postavili: Rosenthal (1984), který rozvinul taxonomii metaanalytických metod; Hedges, který rozvinul moderní statistické metody pro metaanalýzu (Hedges 1984, Hedges a Olkin 1985); Slavin, který připojil „syntézu nejlepších důkazů“ (Slavin 1986) a Hunter se Schmidtem příspěvkem k používání korelací v metaanalýze (Hunter & Schmidt 1990). Svými praktickými zkušenostmi se na rozvoji podílela i dvojice Kulik a Kuliková (Kulik & Kulik 1985, 1989).

Příspěvek Glasse a Smitha

Ve svých prvních metaanalýzách Glass se spolupracovníky prakticky ukázal, jak si představuje kvantitativní integrace (Smith a Glass 1977 ad.); současně vydal i několik základních metodologických prací o metaanalýze (Glass 1977, Glass, McGraw a Smith 1981).

Tito autoři demonstrovali možnost zahrnout do metaanalýzy podstatně větší počet jednotlivých studií než v dřívějších přehledech. Již jejich první metaanalýza z oboru psychoterapie zahrнула 475 studií (Smith a Glass 1977). Glass a Smith rozvinuli také metody pro výpočet centrální statistické míry v metaanalýze: míru účinku (effect size). Pro výpočet této míry použili standardizovanou výchylku mezi aritmetickými středy experimentální a kontrolní skupiny. Takto vznikla míra účinku použitelná pro srovnávání